

ลักษณะเด่นของภาษาในสารคดีของ ธีรภาพ โลหิตกุล

นาอิม่า แมลแล¹

ความนำ

วรรณกรรม เป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่ใช้ภาษาเป็นวัสดุในการสร้าง โดยมีภารกิจตอบสนองความต้องการทางสุนทรียะของบุคคลและสังคม เมื่อเอ่ยคำว่า วรรณกรรม เราก็มักจะนึกถึงงานเขียนประเภท เรื่องสั้น นวนิยายหรือกวีนิพนธ์ บางคนอาจลืมนึกไปว่ายังมีงานเขียนประเภทหนึ่งคือ สารคดี เพราะมองสารคดีเพียงด้านเดียวว่ามุ่งให้แต่สาระและความรู้เท่านั้น อย่างไรก็ตามเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเมื่ออ่านสารคดีแล้ว ไม่ได้รู้สึกเคร่งเครียดเหมือนอ่านตำราทางวิชาการ สารคดีจึงไม่ใช่งานเขียนที่ให้แต่สาระและความรู้เพียงอย่างเดียวเมื่อได้ศึกษาความหมายของสารคดี ตามคำอธิบายของ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2517 : 198) สรุปได้ว่า สารคดี คืองานเขียนประเภทร้อยแก้วที่ไม่ใช่นวนิยาย หรือเรื่องสั้น อาจปรากฏได้หลายลักษณะ เช่น ชีวประวัติ อัตชีวประวัติ งานเขียนแสดงทัศนะต่างๆ อาจเป็นหนังสือรวมบทความ หรือเป็นงานเขียนติดต่อกันเป็นเรื่องยาวพอสมควร จัดพิมพ์ออกเป็นรูปเล่ม มีเนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งให้ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง แต่ไม่ใช่หนังสือวิชาการแท้ๆ เพราะแม้เนื้อหาจะเป็นความรู้ แต่จะมีกลวิธีของวรรณศิลป์ใน

การประพันธ์ที่ผู้เขียนบรรจงเลือกใช้ถ้อยคำให้น่าฟัง น่าอ่าน สามารถผูกใจผู้อ่าน ให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินได้

สารคดีจึงเป็นวรรณกรรม เพราะไม่เพียงแต่จะให้ความรู้ ยังตอบสนองความต้องการทางสุนทรียะของมนุษย์อีกด้วย ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่ชอบอ่านสารคดี จึงได้ศึกษาสารคดีเล่มหนึ่ง คือ รวมผลงานสารคดีสำคัญของ ธีรภาพ โลหิตกุล เรื่อง *ขุนเขาเถื่อนถ้ำ ลำน้ำ ชีวิต คินไร้จันท์บนสวรรค์แห่งอรุ* ซึ่งมีทั้งหมด 7 เรื่อง เรื่องแรกคือ “ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า” แบ่งเป็นตอนที่ 1 และตอนที่ 2 เรื่องที่ 2 คือ “ล่องแพแม่แจ่มแด่วิญญาณอันยิ่งใหญ่ ‘ฟลายอิง ฮออล์ค’” เรื่องที่ 3 คือ “คินไร้จันท์บนสวรรค์แห่งอรุ” เรื่องที่ 4 คือ “เพียงความทรงจำบนเส้นทางหางดงสะเมิง” เรื่องที่ 5 “เพลงชีวิตอดีตนายฮ้อยนักแรมทางแห่งลุ่มน้ำสองสี” เรื่องที่ 6 “ท่องมิติพิศวงในโลกเทวาลัยขอม” เรื่องที่ 7 “ความทรงจำปลายวสันต์ แม่ทานตะวันไพร” แบ่งเป็นตอนที่ 1 ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 แต่ละเรื่องในรวมสารคดีสำคัญเล่มนี้จะมีลักษณะที่คล้ายกันคือ การนำเสนอความงามของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นความงดงามของแม่น้ำขุนเขา หรือถ้ำต่างๆ นอกจากนำเสนอเรื่องราว

¹ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขียนประกอบการศึกษาวิชา 411-328 สัมมนาการใช้ภาษาไทย ภาคเรียนที่ 2/2545

ความงามของธรรมชาติแล้ว ยังมีเรื่องราววิถีชีวิตชนกลุ่มน้อยและวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ ที่ผู้เขียนได้ไปเยือน

ธีรภาพ โลหิตกุล มีบิดามารดา เป็นชาวลุ่มน้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา แต่มาเกิดและเติบโตที่กรุงเทพมหานคร จบชั้นมัธยมจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ ปริญญาตรีสังคมศาสตรบัณฑิต (สาขาประวัติศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน เคยดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2525 - 2526 ทำงานด้านสื่อสารมวลชน โดยเริ่มต้นที่หนังสือพิมพ์หญิงยุคใหม่ในเครือบริษัทมีเดียไฟกส์ ต่อมาประจำกองบรรณาธิการนิตยสารไฮคลาส อนุสาร อ.ส.ท. ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และเป็นบรรณาธิการนิตยสารนิทัศน์ ก่อนรับงานเขียนบทสารคดีโทรทัศน์ในรายการ“โลกสลับลี” ที่บริษัทแปซิฟิกอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด มีผลงานสารคดีหลายเรื่อง เช่น ชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” “นครวัด นครธม” “อาณาจักรสองปันนา” ปัจจุบันเป็นนักเขียนสารคดีอิสระ และวิทยากรพิเศษ ถ่ายทอดเทคนิคการเขียนสารคดีในสถาบันการศึกษาต่างๆ หลายแห่ง ประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้ ธีรภาพ โลหิตกุล เป็นนักเขียนสารคดีที่สามารถเขียนสารคดีได้น่าสนใจและมีชื่อเสียงจนทุกวันนี้

1. การใช้คำ

ลักษณะเด่นของภาษาในสารคดีของ ธีรภาพ โลหิตกุล ขึ้นอยู่กับการบรรจงเลือกใช้คำที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลิน มีอารมณ์และความรู้สึก รวมไปถึงกับผู้เขียน และบุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึง

1.1 คำที่กระทบใจ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตาม

ภาพของเด็กหญิงมั่งตัวน้อยๆ แต่งแต้มหนองน้ำเล็กซึ่งดงามอยู่แล้ว ด้วยซากไม้ยืนต้น

ตายกับกระโหลกขาวโพลนนั้นในห้วงดงามอย่างมีความหมายมากขึ้น

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า ตอนที่ 2” : 32-33)

ตัวอย่างดังกล่าวนี้ กล่าวถึงประเพณีอย่างหนึ่งของชาวม้งที่จะกระทำในวันขึ้นปีใหม่ นั่นคือการเอาคุน้ำ ตักน้ำใหม่ของวันปีใหม่ไปเป็นสิริมงคล ผู้เขียนใช้คำ แต่งแต้ม บรรยายตอนที่เด็กหญิงมั่งตัวน้อยไปตักน้ำใหม่ตามประเพณี ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตามผู้เขียนว่า ภาพเด็กหญิงช่วยให้หนองน้ำมีความงดงามมากขึ้น เป็นความงามที่น่าประทับใจ ด้วยความรู้สึกชื่นชมต่อเด็กหญิงมั่งที่มีความอ่อนเยาว์ เป็นตัวแทนชีวิตของชาวม้ง

แม้ความอบอุ่นใต้ผ้าห่มสองผืนจะชวนให้นอนหลับสบายอย่างไร แต่เรารู้สึกว่าบรรยากาศในม่านหมอกนอกบ้านนั้นยั่วชวนกว่าเป็นไหนๆ ตื่นเช้าแล้วเลยเดินทางขึ้นไปที่ยอดดอยรีสอร์ท

(“เพียงความทรงจำบนเส้นทางทางดง- สะเมิง” : 96)

ในตัวอย่างนี้ ผู้เขียนได้กล่าวความรู้สึกของตนเองที่ยอมลุกจากที่นอนแม้ว่าอากาศจะหนาวนอนมาก แต่ผู้เขียนรู้สึกว่าการบรรยากาศข้างนอกที่เต็มไปด้วยสายหมอกนั้นน่าสัมผัสมากกว่าที่นอน ผู้เขียนใช้คำว่า ยั่วชวน ซึ่งเป็นกริยาที่ผู้หญิงแสดงท่าทีดึงดูดใจ เชิญชวน ให้ผู้ชายต้องใจ หลงใหล ผู้อ่านจึงรู้สึกคล้อยตามว่า บรรยากาศขณะนั้นจะต้องมีเสน่ห์ดึงดูด สวยงาม น่าสัมผัสมากที่สุดทีเดียว

1.2 คำแสดงทัศนคติ

ผมตั้งใจที่สิ่งแปลกปลอมยังเข้ามาครอบงำที่นี้ไม่มากนัก ซึ่งไม่เห็นสาวม้ง ทาลิปปากแดงแจ๋ หรือหนุ่มม้งใส่แว่นตาริย์แบน เหมือนบางหมู่บ้าน

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า ตอนที่ 2” : 36)

ผู้เขียนใช้คำว่า สิ่งแปลกปลอม เพื่อแสดงความคิดเห็นว่าอิทธิพลบางอย่างของชุมชนเมืองที่เข้ามาสู่ชุมชนของชาชนบท ไม่เข้ากับสิ่งเก่า และจะทำให้เอกลักษณ์ของชาวเขาเผ่าม้งเสียไป

ขาดความเป็นธรรมชาติดั้งเดิม

ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า” : 17)

ผู้เขียนใช้คำว่า ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า เป็นชื่อสารคดีที่ผู้เขียนได้เขียนเมื่อได้เข้านบ้านห้วยน้ำไซ ที่ภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก คำว่า ตะวันใหม่ ใช้เปรียบเทียบกับแนวทางการดำเนินชีวิตใหม่ของชาวม้งบ้านห้วยน้ำไซ ภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เดิมทีแห่งนี้เคยเป็นจุดที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้ประกาศเป็นเขตปลดปล่อยที่ไม่ขึ้นต่อทางการรัฐบาลไทย พลเมืองส่วนใหญ่ของที่นี่ทุ่มเทต่อการปฏิวัติอย่างสุดจิตสุดใจ แต่ต่อมาอำนาจนี้ก็สลายลงเมื่อทหารรัฐบาลไทยได้ตีแตก ชาวเขาเผ่าม้งบนภูหินร่องกล้าก็กลับมาเป็นพลเมืองของประเทศไทย และได้รับความช่วยเหลือเรื่องที่ดินทำกินจากรัฐบาลไทย ชาวเขาอยู่กันอย่างสงบ ตามวิถีชีวิตของตน สถานที่แห่งนี้ที่เคยเป็นสมรภูมิมืดมนไปด้วยกลิ่นคาวเลือดในสงครามแย่งชิงประชาชน ปัจจุบันกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามได้รับความนิยม ตะวันใหม่จึงเป็นทัศนะของผู้เขียนที่แสดงถึงพลัง กำลังใจ แสงสว่างของชาวเขาเผ่าม้งบนภูหินร่องกล้าที่จะดำรงชีวิตใหม่ให้ดีขึ้นต่อไป

2. ประโยค

ประโยคในรวมผลงานสารคดีสี่จรเล่มนี้ แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1 ประโยคบอกเล่า

ผู้เขียนใช้เมื่อต้องการบรรยายสิ่งที่ได้พบเห็นในสถานที่ที่ผู้เขียนได้ไปเยือน เช่น

เราจึงได้สัมผัสบรรยากาศบ้านไร่ปลายนา ที่เขียวชอุ่มไปด้วยนาข้าวขั้นบันไดและแปลงถั่วในโมงยามที่ถูกปกคลุมด้วยแดดผืนตากผ้าอ้อมต่อด้วย **สาวชาวไร่ไร่จรัส และสารเคมีหลากหลายที่ใบหน้า กำลัง**

ถากหญ้าในไร่ด้วยอย่างขะมักเขม้น

(“ด่องแพแม่แจ่มแต่วิญญูณอันยิ่งใหญ่

‘ฟลายอิง ฮออล์ค’” : 61)

ผู้เขียนใช้ประโยคบอกเล่า บรรยายสิ่งที่ได้เห็นเมื่อได้ล่องแพไปจนถึงบ้านแม่จากผู้อ่านจะรู้สึกประทับใจเสน่ห์ของชนบท ร่วมไปกับผู้เขียน ฐานปฏิบัติการแห่งนี้ ตั้งอยู่บนเนินเขา ที่ทำให้มีมุมมองได้ 360 องศา โดยไม่มีอะไรกีดขวาง แน่นนอนในอดีตมันคือทำเลที่เฉียบขาดในทางยุทธศาสตร์ทหาร แต่ **ในวันนี้ สงครามสงบแล้ว งานเลี้ยง (อันหฤโหด) เลิกราแล้ว ความขัดแย้งทางความคิดของคนไทย สองฝ่าย ที่ถึงกับต้องให้กำลังมาตัดตลึงยุติลงแล้ว**

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า ตอนที่ 2” : 31)

ผู้เขียนใช้ประโยคบอกเล่านี้ กล่าวถึงฐานปฏิบัติการบ้านห้วยน้ำไซว่า ในอดีตเคยเป็นจุดยุทธศาสตร์ทหาร แต่ปัจจุบันเมื่อสงครามสงบแล้ว ที่แห่งนี้ก็กลายเป็นจุดที่สงบเงียบ เหมาะที่จะเป็นจุดชมวิว เพราะอยู่บนเนินสูง ความรู้สึกของผู้เขียนในประโยคนี้ แฝงความรู้สึกยินดีที่คนไทยจะไม่ต้องฆ่ากันเองอีกแล้ว

2.2 ประโยคปฏิเสธ

ประโยคปฏิเสธที่ผู้ศึกษาได้พบ มีอยู่ 2 รูปแบบ คือ ใช้คำว่า **ไม่** และ **ไม่ได้** นำหน้ากริยา กับใช้คำว่า **ใช่** อยู่ในประโยค ดังนี้

2.2.1 ประโยคปฏิเสธใช้คำว่า **“ไม่”** และ **“ไม่ได้”** นำหน้ากริยา เช่น

ด้วยใครก็รู้ว่าดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำนะบริบูรณ์ไปด้วยกุ้งปลาสารพัดให้เลือกจับ เลือกรหาบางเวลาก็ข้ามไปมาค้าขายกัน **ลำโขงที่คั่นกลางไม่ได้กว้างไกลเกินกว่าจะตะโกนถึงกัน หากพายเรือก็ยังไม่ทันเหนื่อย**

(“เพลงชีวิตอดีตนายฮ้อยนักแรมแห่งคุ่มน้ำ **สองสี”** : 110)

ผู้เขียนได้ใช้ประโยคปฏิเสธนี้ เพื่อบอก

ความสัมพันธ์อันดีของชาวไทยกับชาวลาวที่อยู่บริเวณชายแดนไทย-ลาว ว่า ถึงมีแม่น้ำโขงกั้นกลางอยู่ แต่ไม่เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ที่ดีของชาวไทย-ลาว ความกว้างของแม่น้ำโขงจึงไม่กว้างเลย ในความรู้สึกของชาวไทยและชาวลาวบริเวณนั้น

2.2.2 ประโยคปฏิเสธที่ใช้คำว่า “ใช่”

ประโยคปฏิเสธที่ใช้คำว่า “ใช่” นี้ เป็นลักษณะของประโยคปฏิเสธที่ปรากฏในบทกลอนดั่งวรรคหนึ่งในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ว่า “ใช่จะมีที่รักสมักรมาด” ในสารคดีเล่มนี้ก็มีประโยคปฏิเสธลักษณะนี้ แสดงความหมายที่ลึกซึ้ง เช่น *สำหรับพ่อเฒ่าดิษย์ทุกครั้งที่ผ่านมามีชีวิตยืนยาวทุกวันนี้ ใช่เพียงเป็นที่อยู่หากิน เลี้ยงปากเลี้ยงท้องมาเท่านั้น ทั้งลำชี ลำมูล ลำโขง ล้วนมีบุญคุณกับลูกเกินกว่าจะหาสิ่งใดมาทดแทนได้*

(“เพลงชีวิตอดีตนายฮ้อยนักแรมทางลุ่มน้ำสองสี” : 116)

ประโยคปฏิเสธประโยคนี้ออกความผูกพันของพ่อเฒ่าดิษย์ที่มีแม่น้ำทั้ง 3 คือ แม่น้ำชี แม่น้ำมูล แม่น้ำโขง นั้นเป็นสิ่งที่มิบุญคุณต่อพ่อเฒ่ามากเพราะได้ใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับแม่น้ำ 3 สายนี้ ตั้งแต่ยังเป็นเด็กจนถึงวัยปลายของชีวิต แม่น้ำทั้ง 3 สาย จึงไม่ได้เป็นเพียงแหล่งทำมาหากิน แต่มีความสำคัญต่อพ่อเฒ่ามากกว่านั้น

2.3 ประโยคคำถาม

ผู้เขียนจะใช้ประโยคคำถามเพื่อวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อหวังเรื่องที่น่าสนใจ น่าติดตาม และเพื่อมุ่งให้เกิดแยกเป็นหัวข้อย่อยได้ ดังนี้

2.3.1 ประโยคคำถามเพื่อหวังเรื่องคือให้ผู้อ่านคาดคะเนตามก่อนเล่า เช่น *นับเป็นการออกกำลังแขนขา และเอว อย่างมีศิลปะทั้งดงามทีเดียว ทีนี้ถ้าฝายใดทำลูกตกจะทำอย่างไร ?*

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า ตอนที่ 2” : 37)

ตัวอย่างนี้ ผู้เขียนได้อธิบายวิธีการเล่น

“ป้อโคว้นะ” ว่า ผู้เล่นต้องโยกตัวไปข้างหน้า 1 ก้าว แล้วรับลูก ถอยหลังมา 2 ก้าว แล้วรับลูก ต่อมาได้ตั้งคำถามว่า ถ้าฝายใดทำลูกตก คือ รับลูกไม่ได้ จะทำอย่างไร กลวิธีเช่นนี้เป็นการหวังเรื่อง เพื่อให้เรื่องน่าสนใจ ผู้อ่านจะรู้สึกที่กำลังสนทนากับผู้เขียน และใครหาคำตอบว่าต่อไปจะเป็นอย่างไร ทำให้เรื่องน่าติดตามมากขึ้น

2.3.2 ประโยคคำถามเพื่อมุ่งให้เกิด

ประโยคคำถามเพื่อมุ่งให้เกิดนี้ ผู้เขียนมักจะใช้เพื่อจบเรื่องทิ้งท้ายไว้ให้ผู้อ่านคิด เช่น *อนารยะ หรือ ศิวไลซ์ เส้นแบ่งมันอยู่ตรงไหน ?*

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า ตอนที่ 2” : 43)

ประโยคคำถามนี้ผู้เขียนได้ทิ้งท้ายไว้ให้ผู้อ่านคิดว่า ชาวเมืองอาจมองชาวเขาว่ายังล้าหลังในหลายๆ ด้าน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ชาวเขาก็มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถตอบสนองการดำรงชีวิตได้ ไม่ว่าจะเป็นลวดลายที่สวยงามบนผ้าทอหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่ปรากฏในสารคดีเรื่องนี้ ผู้เขียนจึงใช้ประโยคคำถามนี้เพื่อทิ้งท้ายให้ผู้อ่านคิดว่า อนารยะ กับ อารยะนั้น ใช่สิ่งใดเป็นตัวชี้วัด

3. การใช้โวหาร

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของภาษาในสารคดีของ ชีรภาพ โลहितกุล คือ การใช้โวหารซึ่งเป็นความงามทางภาษา มีพลัง จะเร้าอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อ่านให้คล้อยตามและรู้สึกร่วมไปกับผู้เขียน ผู้ศึกษาได้เลือกศึกษาโวหารสองประเภท คือ พรรณนาโวหาร และโวหารภาพพจน์ ดังนี้

3.1 พรรณนาโวหาร

พรรณนาโวหาร หมายถึง การเขียนที่สอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้ง ประทับใจ มีความรู้สึกคล้อยตามไปกับผู้เขียน เช่น *การเขียนพรรณนาอารมณ์ ความรู้สึก รัก หลง โกรธ เกลียด เศร้า เป็นต้น โดยเลือก*

ใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ เห็นภาพพจน์ได้ง่าย เพื่อให้มี
 น้าอารมณ์ให้ผู้อ่านคล้อยตาม และเกิดความ
 ประทับใจ

(ดวงใจ ไทยอุบล, 2543 : 213)

เสียงกุกๆ กักๆ จากในครัว สะกิดเลอวา
 จากภวังค์ จัดแจงเก็บที่นอนท่ามกลางแสงไฟสลัว
 แล้วคว้าเสื้อแขนยาวตัวอุ่นของแม่สวมทับลวกๆ
 ก่อนก้าวออกไปที่ชานเรือน ลมเย็นพัดกระโชก
 เลอวากระซิบเสื้อแนบตัว ห่อปากเป่าลมอุ่นจากภายใน
 ก้าวลงบันไดไม้ที่ขึ้นด้วยหยาดน้ำค้างก่อนฟ้ารุ่ง ตรง
 ไปที่บ่อน้ำโบกปูน หย่อนกระป๋องลงไปกระทบน้ำดัง
 ป๋อม แป่ม รอนจนน้ำเต็ม แล้วสาวขึ้นมาเทใส่ถังน้ำที่
 เตรียมไว้ น้ำในบ่อเย็นเฉียบ มือเรียวยาว ค่อยๆ
 น้ำขึ้นลูบหน้า ความเย็นชานแผ่สู่ผิวแค้นมิสรระเรื่อ
 ขยับเลือดฝาดของผิวสาว เข้มอย่างมีชีวิตชีวา

(“ความทรงจำปลายวสันต์แม่ทานตะวันไพร
 ตอนที่ 2” : 156-157)

ตัวอย่างที่กล่าวมานี้ พรรณนากิจวัตรของ
 เด็กสาวชาวกะเหรี่ยงชื่อ เลอวา จะเห็นได้ว่าผู้เขียน
 สามารถพรรณนารายละเอียดต่างๆ ทำให้ผู้อ่านเห็น
 ภาพความน่ารักของเด็กสาวแรกรุ่งท่ามกลาง
 บรรยากาศอันหนาวเหน็บ

3.2 โวหารภาพพจน์

โวหารภาพพจน์ หมายถึง คำ หรือ สำนวน
 โวหารที่กวี หรือผู้ประพันธ์ใช้เพื่อสร้างมโนภาพให้
 เกิดขึ้นในจิตใจของผู้อ่าน หรือผู้ฟังบทกวีนั้น ภาพพจน์
 เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้อ่าน หรือ ผู้ฟัง เห็นภาพได้กระจ่างชัด
 เข้าใจความหมาย เข้าถึงความคิดและความรู้สึกของ
 ผู้ประพันธ์และสามารถถ่ายทอดความรู้สึกและความ
 คิดเหล่านั้น มาเป็นของผู้อ่านเอง จนเกิดความซาบซึ้ง
 ในวรรณกรรม

(สุจริต เพียรชอบ, 2540 : 84)

รายละเอียดของหัวข้อของโวหารภาพพจน์ที่ผู้ศึกษา
 พบมีดังนี้

3.2.1 อุปมา

อุปมา เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่า
 เหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง คำที่ใช้เชื่อมหรือเปรียบเทียบ
 ได้แก่ เหมือน เปรียบ ประดุจ ราว ราวกับ
 ประหนึ่ง ละม้าย เสมอเหมือน ปานเทียบ เทียบ
 เพียง คือ เป็นต้น (สุจริต เพียรชอบ, 2540 : 88)
 เช่น หินย้อยบางแห่งขาวสะอาด แวววาวเหมือนโรย
 ด้วยกากเพชร

(“คืนไร้จันทร์บนสวรรค์แห่งอาวู” : 78)

ตัวอย่าง เป็นการใช้อุปมาโวหาร เพื่อ
 บอกลักษณะความงดงามของหินย้อยภายในถ้ำทิพย์
 พิमान ในอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ว่ามี
 ความสวยงาม แวววาวเหมือนโรยด้วยกากเพชร

บัวตองนับแสนนับล้านดอกที่เขียวแห่ง
 จนออกดอกสีด้าคล้า นอนฟูบเพื่อยเหมือนคนหมด
 เรียวแรงเรื่อยมา ตั้งแต่ราวปลายหนาวเดือนกุมภาพันธ์
 ก็จักพากันฟื้นตื่นขึ้นมาชูช่อสีเหลืองสด บานสะพรั่ง
 ดังพันคำสาปของพระเจ้าองค์ใดไม่มีใครรู้ จนแม่
 สวรรค์น้อยทั้งดอยเรื่อยไปถึงดอยแม่เหาะทั้งลูก
 เหลืองอร่ามดั่งปูพรมธรรมชาติที่ใครยากจะถักทอ
 ได้เหมือน

(“ความทรงจำปลายวสันต์แม่ทานตะวันไพร
 ตอนที่ 1” : 142)

ตัวอย่างนี้ ผู้เขียนได้เปรียบเทียบความ
 งดงามของทุ่งบัวตองเมื่อถึงปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาว
 ว่า ทุ่งบัวตองที่เคยเขียวแห่งไม่มีชีวิตชีวาเหมือนคน
 หมดแรง ก็จักออกดอกชูช่อบานสะพรั่ง สวยงามสุด
 ลูกหลูกตา สวยงามจนน่าพิศวง ผู้เขียนได้เปรียบต่อ
 มาอีกว่า ความงามของทุ่งบัวตองเมื่อดอกบานนี้
 เหมือนกับการพันคำสาป มองไปทางไหนก็เห็นแต่
 บัวตองสีเหลืองอร่ามสวยงามเหมือนพรมธรรมชาติ
 ที่ไม่มีใครจะทอได้สวยเท่าทุ่งบัวตองนี้อีกแล้ว ผู้อ่าน
 จะเกิดจินตภาพ เห็นความงดงามของทุ่งบัวตองจน
 รู้สึกอิมเอิบใจ เหมือนกับการได้เห็นทุ่งบัวตองจริงๆ

3.2.2 อุปลักษณ์

อุปลักษณ์ คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งโดยใช้คำว่า เป็น คือ เปรียบของสองสิ่งว่าเท่ากัน โดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน (ดวงใจ ไทยอุบุญ, 2543 : 76) เช่น *อิลักข์ประเดี้ยวเกิด มหาอุปรากร* *โรงใหญ่ของจ้าวสุริยาก็จะเปิดฉากอันตระการตาขึ้น*

(“เพียงความทรงจำบนเส้นทางทางดง-สะเมิง” : 90)

เปรียบเทียบดวงอาทิตย์ที่กำลังจะขึ้นว่าเป็นมหาอุปรากร ซึ่งเป็นละครประเภทหนึ่ง มีดนตรีเป็นส่วนประกอบ ตัวละครทุกตัวจะร้องแทนพูดแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของดวงอาทิตย์ และความน่าตื่นตาตื่นใจที่ผู้เขียนรู้สึกเมื่อตั้งหน้าตั้งตารอชมพระอาทิตย์ขึ้น ผู้อ่านจะจินตนาการภาพดวงอาทิตย์ค่อยขึ้นจากขอบฟ้าทิศตะวันออก เหมือนกับการเปิดฉากของละคร

แม่น้ำปิงเป็นเส้นเลือดของชาวล้านนา

(“ล่องแพแม่แจ่มแควัญญาอันยิ่งใหญ่ ‘ฟลายอิงฮออล์ค’” : 63)

ธีรภาพใช้ความเปรียบเพื่อให้เห็นความสำคัญของแม่น้ำปิงต่อชาวล้านนาว่ามีมากขนาดเป็นเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวล้านนามาแต่อดีตถึงปัจจุบัน

เรามาดังแล้ว “ถ้าทิพย์พิมาน” ที่เขากันว่าเป็นสวรรค์อีกชั้นหนึ่งของเทือกเขาอารู

(“คืนไร่จันทร์บนสวรรค์แห่งอารู” : 77)

ผู้เขียนเปรียบเทียบความสวยงามภายในถ้าพิมานว่า เป็นสวรรค์ แสดงความสวยงามอันน่าพิศวงของถ้าทิพย์พิมานว่างามเพียงใด

ท้องพระโรงใหญ่ มโหฬารห้องนี้ มีหินย้อยรูปประหลาดอีกก้อนหนึ่งหน้าตาดคล้ายๆ สัตว์ประหลาดห้อยหัวลงมายิ้มแย้มแจ่มใส

(“คืนไร่จันทร์บนสวรรค์แห่งอารู” : 79)

ตัวอย่างนี้ กล่าวเปรียบเทียบความกว้างใหญ่ของท้องถ้ำห้องหนึ่งในถ้าทิพย์พิมานว่า เป็น

ท้องพระโรง ซึ่งหมายถึง ห้องโถงใหญ่ในพระราชวังหรือ ในวังของพระราชโอรส ทำให้ผู้อ่านจินตนาการภาพความกว้างใหญ่ของห้องถ้ำห้องนี้ ว่า กว้างใหญ่มาก เป็นการกล่าวเปรียบเทียบโดยไม่ต้องมีคำเชื่อม

3.2.3 บุคลาธิษฐาน

บุคลาธิษฐาน คือ ความเปรียบที่พรรณนาให้สัตว์ ความคิดนามธรรมหรือวัตถุ แสดงลักษณะไม่ว่าในด้านรูปลักษณ์ ลักษณะนิสัย ความรู้สึกหรือพฤติกรรมต่างๆ อย่างเป็นบุคคล (ดวงมน จิตรจำนงค์, 2541 : 119) เช่น *บัวตองนับแสนล้านดอกที่เหี่ยวแห้ง จนออกดอกสีคล้ำนอนฟูบเพื่อเหมือนคนหมดเรี่ยวแรงเรื่อยมา ตั้งแต่ราวปลายหนาวเดือนกุมภาพันธ์ ก็จะพากันฟื้นตื่นขึ้นมา ชูช่อสีเหลืองสด บานสะพรั่ง ดังพันคำสาปของพระเจ้าองค์ใด ไม่มีใครรู้จนแม่สวรรค์น้อยทั้งดอยเรื่อยไปถึงดอยแม่เหาะทั้งดุกเหลืองอร่ามดังปูพรมธรรมชาติ ที่ใครยากจะถักทอได้เหมือน*

(“ความทรงจำปลายวสันต์แม่ทานตะวันไพร ตอนที่ 1” : 142)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบให้ผู้อ่านเห็นความแตกต่างของทุ่งบัวตองก่อนบาน และหลังบานสะพรั่งแล้ว โดยให้ทุ่งบัวตองก่อนดอกบัวตองบานว่านอนฟูบ ซึ่งเป็นกริยาของคนที่หมดเรี่ยวแรง หมดกำลังใจ ที่จะทำอะไรแม้เพียงอย่างเดียว ได้แต่นอนฟูบลงไปนิ่งๆ ภาพของดอกบัวตองนับแสนล้านดอกที่เหี่ยวแห้งจนออกดอกสีคล้ำนอนฟูบเพื่อให้ความรู้สึกเศร้าสร้อย แห้งแล้ง ไม่มีชีวิตชีวา ต่อมาเมื่อถึงต้นฤดูหนาว ดอกบัวตองที่นอนฟูบเพื่อก็จะตื่นขึ้น เหมือนคนที่ฟื้นตื่นขึ้นมา เมื่อพลังได้กลับคืนมาปรากฏแต่ความสดใส สวยงาม มีชีวิตชีวา ผู้เขียนสามารถใช้โวหารภาพพจน์ บุคลาธิษฐานที่สร้างความกระตือรือร้นแก่ผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง ผู้อ่านจะรู้สึกประทับใจในความสวยงามของทุ่งบัวตองที่บ้าน

สะพรังไปทั่วทั้งดอย อย่างลึกซึ้ง

รอบกาย คือ อ้อมกอดอันอบอุ่นของ
ป่าไผ่ เขียวขจี ที่เรียวกวรูขึ้นทักทายตลอดทาง

(“ต้องแพแม่แจ่มแต่วิญญาณอันยิ่งใหญ่ ‘ฟลายอิง
ฮออล์ค’” : 55)

ผู้เขียนได้บรรยายความรู้สึกขณะล่อง
แพว่า ถูกโอบกอดจากป่าไผ่รอบตัว และป่าไผ่ยัง
เรียวกวรูทักทายเหมือนคนให้อารมณ์ ความรู้สึก
ของความผูกพัน ใกล้ชิดกับธรรมชาติรอบตัวซึ่งก็คือ
ป่าไผ่ ที่สวยงาม

แสงสุดท้ายของดวงอาทิตย์กำลังลับ
ขอบฟ้าไปอย่างอ้อยอิ่ง

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า ตอนที่ 1” : 20)

ตัวอย่างนี้ เป็นการบรรยายภาพความ
งดงาม ยามอาทิตย์อัสดงนั่นคือ ดวงอาทิตย์ค่อยๆ
ลับขอบฟ้าไปอย่างช้าๆ ผู้เขียนใช้คำว่า อ้อยอิ่ง ซึ่ง
เป็นกริยาของคนที่ไม่แสดงกริยารำไร เชื่องช้า เหมือน
ไม่เต็มใจจากไป แสดงความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ มา
ใช้กับการค่อยๆ ลับขอบฟ้า ของดวงอาทิตย์ ทำให้ผู้
อ่านเกิดจินตภาพที่สวยงาม ลึกซึ้ง น่าประทับใจ

หมอกคลอเคลียเทือกเขา

(“เพียงความทรงจำบนเส้นทางหางดง-สะเมิง” : 91)

ตัวอย่างนี้ แสดงกริยาของหมอกกับ
เทือกเขาว่าทำกริยาเหมือนคู่รักที่สัมผัสใกล้ชิดกัน
เป็นการบรรยายบรรยากาศยามเช้า ให้ความรู้สึก
ละมุนละไม นุ่มนวล อ่อนหวาน

3.2.4 สัทพจน์

สัทพจน์ คือ การใช้คำที่เลียนเสียง
ธรรมชาติ เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้ยินเสียงนั้นๆ จริง
เช่น “บ๊ิง... บ๊ิง... บ๊ิง... บ๊ิง...” เสียงน้ำกำลังเดือด
“เอ๊ก...อี...เอ๊ก...เอ๊ก” เสียงไก่ขัน

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า ตอนที่ ” : 27)

“แซ๊ก...แซ๊ก... เสียงจุดไฟแซ๊ก

(“คืนไร่จันทร์บนสวรรค์แห่งอารู” : 77)

“ฟัว...ฟัว...ฟัว...ฟัวว...ว... เสียงร้อง
ของชะนี

(“คืนไร่จันทร์บนสวรรค์แห่งอารู” : 81)

4. การแทรกบทสนทนา คำสัมภาษณ์ผู้ที่ เกี่ยวข้อง

นี่เป็นลักษณะที่เด่นอีกอย่างในสารคดีของ
ธีรภาพ โลหิตกุล เพราะจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกใกล้ชิด
กับผู้เขียน และผู้ที่ผู้เขียนกล่าวถึง เหมือนได้ร่วมอยู่
ในเหตุการณ์นั้นด้วย เช่น “อาบน้ำตอนกลางคืนไม่
หนาวแน่หรือครับ” ผมร้องทักทายนายหนุ่มม้งคน
หนึ่ง ในคืนวันส่งท้ายปีเก่า “ไม่หนาวหรอก เพราะ
เราตม้หนาวอบ จะไปบ้านเล่าจื้อไซ่มัย เลี้ยวซ้าย
ไปอีกนิดเดียวก็ถึงแล้ว” เขาตอบคำถาม เมื่อรู้จุด
ประสงค์ของผม

(“ตะวันใหม่ที่ภูหินร่องกล้า ตอนที่ 1 ” : 24-25)

ตัวอย่างนี้ แม้จะเป็นเพียงบทสนทนาสั้นๆ
แต่สามารถสะท้อนอุปนิสัยความน่ารัก และมิตรภาพ
ที่ดีงาม ระหว่างผู้เขียนและหนุ่มม้ง ซึ่งเป็นคนใน
ท้องถิ่นเป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า สารคดีของ ธีรภาพ โลหิตกุล
เป็นสารคดีที่มีคุณค่า เพราะนอกจากจะให้ความรู้แล้ว
ยังมีความงามทางวรรณศิลป์ มีพลังที่ทำให้ผู้อ่านมี
อารมณ์และความรู้สึกร่วมกับผู้เขียนและบุคคลที่
กล่าวถึง นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในด้านคติชีวิต
สะท้อนวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อย ก่อให้เกิดความ
รู้สึกเห็นอกเห็นใจชนกลุ่มน้อยและชื่นชมวัฒนธรรม
ที่ดีงามของคนในท้องถิ่นต่างๆ สำนึกในคุณ
ประโยชน์และความงดงามของธรรมชาติ ให้ข้อคิดที่
ดีแก่ผู้อ่านเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตต่อไป

ความดีเด่นของสารคดีที่เขียนโดยธีรภาพ
โลหิตกุล คือ การใช้ภาษาที่ดีดังที่ ดร.เสกสรรค์
ประเสริฐกุล (2536-2537) ได้กล่าวไว้ว่า ต้องถูก
ไวยากรณ์ มีความกระชับ กระตุ้นให้เกิดจินตภาพ

ความรู้สึก นำไปสู่แกนกลางของเรื่อง คุณสมบัติ สาระคดีสัญจรเรื่องขุนเขา ถือน้ำ ลำนำ ชีวิต
ของภาษาที่ดีเหล่านี้ ปรากฏชัดเจนในรวมผลงาน ถิ่นไร่จันทร์บนสวรรค์แห่งอารู

เอกสารอ้างอิง

ดวงใจ ไทยอุบล. (2543). **ทักษะการเขียนภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์.

ดวงมน จิตรจำนงค์. (2541). **สุนทรียภาพในภาษาไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : ศยาม
ธีรภาพ โลหิตกุล. (2521). **ขุนเขา ถือน้ำ ลำนำ ชีวิต ถิ่นไร่จันทร์บนสวรรค์แห่งอารู**. นนทบุรี
: สนุกอ่าน.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2517). **วิเคราะห์วรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช

สุจริต เพียรชอบ. (2540). **ศิลปะการใช้ภาษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันภาษาไทย-กรมวิชาการ กระทรวง
ศึกษาธิการ.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. “ภาษาดีมีอะไรเป็นเครื่องวัด”, **ภาษาและหนังสือฉบับพิเศษ : ภาษาไทยของเรา**,
26 (เมษายน, 2536 - มีนาคม, 2537), 54-58.

